

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
پژوهشکده امام خمینی و انقلاب اسلامی
وابسته به مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی

پایان نامه برای دریافت درجه دکتری در رشته تحصیلی

فقه و مبانی حقوق و اندیشه امام خمینی (ره)

عنوان

کاربرد قواعد فقهی در روابط مالی زوجین با رویکردی بر آراء امام خمینی (ره)

استاد راهنما

جناب آقای دکتر سیدحسین صفائی

اساتید مشاور

آیت الله سیدمحمد موسوی بجنوردی

آیت الله عباسعلی روحانی

پژوهشگر

زهرا لامع

اردیبهشت ماه ۱۳۹۲

کلیه حقوق مادی و معنوی این پایان نامه متعلق به پژوهشکده می باشد.

چاپ پایان نامه و استخراج مقاله از پایان نامه باید به نام پژوهشکده، با تأیید استاد راهنما و با مجوز معاونت پژوهشی باشد.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تقدیم به:

روح بلند و ملکوتی حضرت امام خمینی رضوان الله تعالی علیه

و باتشکر از:

اساتید بزرگوارم که مسئولیت تربیت نسل‌ها را بر دوش

می‌کشند.

باسمه تعالی

صور تجلسه دفاع از رساله دکتری

با حمد و سپاس به درگاه خداوند متعال و با استعانت از حضرت ولیعصر (عج) و با درود و سلام به روان پاک حضرت امام خمینی (س) جلسه دفاع از رساله دکتری

خانم زهرا لامع دانشجوی رشته فقه و مبانی حقوق و اندیشه امام خمینی (س)

تحت عنوان: کاربرد قواعد فقهیه در روابط مالی زوجین با رویکردی بر نظریات امام خمینی (س)

در تاریخ ۱۳۹۲/۲/۲۵ با حضور هیأت داوران در پژوهشکده امام خمینی (س) برگزار گردید و به موجب آیین نامه دفاع از رساله

دکتری، ارزشیابی هیأت داوران به شرح زیر تعیین گردید:

قبول با درجه عالی امتیاز: ۱۹ (بسیار خوب) دفاع مجدد مردود

قبول مشروط با درجه: (با اصلاح) امتیاز: مرجع تأیید نهایی:

شرح اصلاحات مورد نیاز:

توضیح: بنا به مصوبه کمیسیون آموزش و پژوهش پژوهشکده امتیاز پایان نامه‌ها به شرح زیر می‌گردد:

الف) قابل قبول ۱۵ به بالا

۱- قبول با درجه عالی ۲۰-۱۹ ۲- قبول با درجه بسیار خوب ۱۷/۵-۱۷/۹۹ ۳- قبول با درجه خوب ۱۵-۱۷/۱۹

ب) غیر قابل قبول کمتر از ۱۵

اعضای هیأت داوران	نام و نام خانوادگی	رتبه علمی	امضاء
۱- استاد راهنما	جناب آقای دکتر حسین صفایی	استاد	
۲- استاد مشاور:	حضرت آیت الله سید محمد موسوی بجنوردی		
۳- استاد مشاور:	حضرت آیت الله عباسعلی روحانی		
۴- استاد داور:	جناب آقای دکتر سید محمد صادق موسوی		
۵- استاد داور:	جناب آقای دکتر عیسی ولایی		
۶- استاد داور:	جناب آقای دکتر سید ابوالقاسم نقیعی		

مدیریت تحصیلات تکمیلی

امضاء نماینده تحصیلات تکمیلی

امضاء مدیر گروه

مقطع تحصیلی	دکتری
رشته تحصیلی	فقه و مبانی حقوق و اندیشه امام خمینی (ره)
عنوان رساله	کاربرد قواعد فقهی در روابط مالی زوجین با رویکردی بر نظریات امام خمینی (ره)
نام و نام خانوادگی	زهرا لامع
استاد راهنما	دکتر سیدحسین صفایی
استاد مشاور ۱	حضرت آیت الله سیدمحمد موسوی بجنوردی
استاد مشاور ۲	حضرت آیت الله عباسعلی روحانی
تاریخ شروع پایان نامه	بهمن ماه ۱۳۹۰
تاریخ اتمام پایان نامه	بهمن ماه ۱۳۹۱

چکیده

بدست آوردن احکام جزئی مطابق با زمان و مکان حاضر باتوجه به سابقه نداشتن بسیاری از حوادث و پدیده‌های امروزی در زمان حضور معصوم (ع) تنها با تطبیق موارد با قواعد کلی ثابت در شریعت اسلام امکان پذیر است. در روابط مالی بین زوجین نیز مانند مسائل دیگر، سؤالات و ابهاماتی وجود دارد که ناشی از فرهنگ منطقه‌ای و پدیده‌های موجود در قرن حاضر می‌باشد. پاسخ به این سؤالات و رفع این ابهامات با مراجعه به اصول و قواعد فقهی کلی و عام ثابت در شریعت بدست می‌آید.

برای رفع ابهامات موجود در روابط مالی بین زوجین، در این رساله سه قاعده از قواعد فقهی مورد مطالعه قرار گرفته است. این رساله در پی اثبات این مدعاست که می‌توان به توسط شروطی - (مانند شرط تأجیل در تأدیه مهر و مانند آن) از مشکلات موجود در زمینه مسائل مالی بین زوجین کاست.

قاعده اول: «المؤمنون عند شروطهم» است. این قاعده به شرط ضمن عقد نکاح بین زوجین اعتبار و لزوم می‌بخشد. درباره اینکه چه شروطی مشروع هستند و توافق بر آنها الزام آور است، بحث تفصیلی صورت گرفته است.

قاعده دوم: قاعده «نفی عسرو حرج» است. در بعضی شرایط، پرداخت مهر و نفقه برای مرد امری حرجی می‌شود. در این شرایط زن حق مطالبه مهر را تا زمان داراشدن مرد از دست می‌دهد ولی درباره نفقه می‌تواند از حاکم تقاضا کند مرد را الزام به طلاق بنماید. این رساله در پی یافتن راه حل قابل اجرایی است که در شرایط امروز جامعه ما از مشکلات بدهکاران مهر و نفقه بکاهد.

قاعده سوم: قاعده «بطلان کل عقد بتعذر الوفاء بمضمونه» است. این قاعده دلیلی است بر بطلان مهري که مرد قادر به پرداخت آن نباشد. در این سه قاعده امام خمینی (ره) آراء روشن و استدلال‌های منطقی بسیاری دارد که در حل مسائل فوق راهگشاست.

کلیدواژگان: عسروخرج، شرط، بطلان، مهریه، نفقه.

Level of Study	Doctorate
Field of Study	Islamic Jurisprudence & Fundamentals of Law and the Thoughts of Imam Khomeini
Title of Dissertation	Application of Islamic Jurisprudential Rules in Financial Relationships of the Couple with a Look at the Views of Imam Khomeini
Given Name & Surname	Zahra Lamee
Supervising Professor	Dr. Seyyed Hossein Safaei
1 st Consultant Professor	His Eminence Ayatollah Seyyed Mohammad Mousavi Bojnourdi
2 nd Consultant Professor	His Eminence Ayatollah Abbas-Ali Rouhani
Date of Beginning of Dissertation	February 2012
Date of Completion of Dissertation	February 2013

Abstract of Dissertation

It is only possible to obtain the partial issues that are in conformity with the contemporary time and place, through comparison of such issues with the general and constant rules of the Islamic Sharia with regard to the fact that many of the present issues and phenomena did not happen at the time of the presence of the Innocent Imam, Peace be upon him. As to the financial relationship of the couple, like the other issues, there are questions and obscurities that derive from regional culture and the contemporary phenomena in the present century. The answer to such questions and to remove the obscurities may be attained by reference to the general and overall constant principles and rules of the Islamic jurisprudence in the Sharia.

In order to remove the prevailing obscurities in the financial relations of the couple, three rules of the Islamic jurisprudence have been studied in this dissertation. This dissertation seeks to prove that it is possible to decrease the present problems in the field of the financial problems of the couple by imploring such conditions as the condition of adjourning the payment of the dowry and likewise.

The first rule is “The believers are bound by their promises”. This rule enforces the conditions that are included in the marriage contract

between the couple. Detailed study has been made as to what conditions are permissible and the agreement upon them is obligatory.

The second rule is “The removal of embarrassment and distress”. Under some circumstances, it is an embarrassment for the husband to pay the dowry and maintenance fees. In such conditions, the wife loses her right to demand the dowry as far as the husband becomes qualified for payment. But as to the maintenance fees, the wife may ask the judge to compel the husband to divorce. This dissertation seeks to find an enforceable solution to decrease the problems of the debtors of dowry and maintenance fees in the contemporary conditions of our society.

The third rule is “The annulment of every contract due to the impossibility of fulfillment of its contents”. This rule is an evidence to the annulment of a dowry which the husband can not pay. Imam Khomeini, May he rest in peace, has many brilliant ideas and logical argumentations as to these three rules that are helpful in solving the aforementioned issues.

Key Words: Embarrassment and Distress, Condition, Annulment of Dowry, Maintenance Fees.

الدكتوراه	مستوى الدراسة
الفقه و أساسيات القانون و فكرة الإمام الخميني	الفرع الدراسي
استخدام القواعد الفقهية في العلاقات المالي للزوجين بالنظر إلى آراء الإمام الخميني	عنوان الأطروحة
زهرا لامع	الاسم و اسم العائلة
الدكتور السيد حسين صفائي	الأستاذ المشرف
سماحة آية الله السيد محمد موسى بجنوردی	الأستاذ المستشار الأول
سماحة آية الله عباس علي روحاني	الأستاذ المستشار الثاني
فبراير ٢٠١٢ الميلادي	تاريخ ابتداء الأطروحة
فبراير ٢٠١٣ الميلادي	تاريخ انتهاء الأطروحة

موجز الأطروحة

إنما يمكن العثور على الأحكام الجزئية وفق الزمن و المكان الراهنين بالمقارنة بين الوقائع و القواعد الثابتة الكلية للشريعة الإسلامية حيث أنه لم يكن جلّ الوقائع و الحوادث الراهنة موجوداً في زمن حضور الإمام المعصوم عليه السلام. هناك أسئلة و إشكالات ناشئة عن الثقافة الإقليمية و الحوادث الراهنة في القرن الحاضر في العلاقات الماليّة بين الزوجين كمثل سائر المسائل. فأذن يمكن الجواب عن هذه الأسئلة و إطاحة الإشكالات بالرجوع إلى الأصول و القواعد الفقهية الكلية و الثابتة في الشريعة.

لأجل إطاحة الإشكالات الراهنة في العلاقات الماليّة بين الزوجين، نحن نطالع ثلاث قواعد من القواعد الفقهية في هذه الأطروحة. نحن نحاول في هذه الأطروحة إثبات هذه المسئلة أنه يمكن إنقاص المشاكل الراهنة في أرضية المسائل الماليّة بين الزوجين بالتوسّل إلى شروط كمثل شرط تأجيل سداد الصداق و نحو ذلك.

القاعدة الأولى هي "المؤمنون عند شروطهم". تدعم هذه القاعدة الشروط الضمنية في عقد النكاح بين الزوجين. نحن نطالع بالتفصيل أيّ الشروط هي مشروعة و الاتفاق عليها إلزامي.

القاعدة الثانية هي "إطاحة العسر و الحرج". عند بعض الظروف يكون دفع الصداق و النفقة حرجاً على الزوج. في مثل هذه الظروف تفقد الزوجة حقها بطلب الصداق ما دام الرجل لم يكن ثرياً و لكن بشأن النفقة يمكن للزوجة أن تراجع إلى الحاكم و تطلب إلزام الزوج بالطلاق. نحن نحاول في هذه الأطروحة أن نعثر على جواب قابل للتنفيذ لأجل تنقيص مشاكل الدائنين الذين يستقرّ الصداق و النفقة على ذمتهم في الظروف الراهنة في مجتمعنا.

القاعدة الثالثة هي "بطلان كلّ عقد بتعذر الوفاء بمضمونه". إنّ هذه القاعدة هي تدلّ على بطلان الصداق الذي لا يستطيع الزوج أن يدفعه. إنّ للإمام الخميني رحمه الله لآراءً بيّنةً و استدلالات منطقيةً كثيرةً بشأن هذه القواعد الثلاثة التي تمكّنا في حلّ المسائل المذكورة آنفاً.

مفتاح المفردات : العسر و الحرج، الشرط، بطلان الصداق، النفقة.

فهرست اجمالی

فصل اول: کاربرد قاعده «المؤمنون عند شروطهم» در روابط مالی زوجین

بخش اول: ماهیت و اعتبار قاعده «المؤمنون عند شروطهم»	۵
گفتار اول: ماهیت قاعده	۵
گفتار دوم: ادله اعتبار قاعده	۸
بخش دوم: شرایط و آثار جریان قاعده	۱۱
گفتار اول: شرایط جریان قاعده	۱۱
گفتار دوم: احکام و آثار شرط	۳۱
بخش سوم: کاربرد قاعده در روابط مالی زوجین	۳۹
گفتار اول: کاربرد قاعده در شروط راجع به نفقه	۳۹
گفتار دوم: کاربرد قاعده در شروط راجع به مهر	۵۰

فصل دوم: کاربرد قاعده «نفی عسرو حرج» در روابط مالی زوجین

بخش اول: ماهیت و اعتبار قاعده	۶۷
گفتار اول: معرفی قاعده	۶۷
گفتار دوم: ادله اعتبار قاعده	۶۹
گفتار سوم: شرایط جریان قاعده	۷۶
بخش دوم: کاربرد قاعده «نفی عسرو حرج» در روابط مالی زوجین	۹۰
گفتار اول: عسرو حرج در پرداخت مهریه	۹۰
گفتار دوم: نقش قاعده «نفی عسرو حرج» در نفقه	۱۱۷

فصل سوم: کاربرد قاعده «بطلان کل عقد بتعذر الوفاء بمضمونه» در مهریه

گفتار اول: مفهوم قاعده	۱۳۰
گفتار دوم: ادله اثبات قاعده	۱۳۲
گفتار سوم: تطبیق قاعده با موضوع مهر	۱۴۴
نتایج و پیشنهادات	۱۴۷
فهرست منابع	۱۵۰

فهرست تفصیلی

۱	مقدمه
	فصل اول: کاربرد قاعده «المؤمنون عند شروطهم» در روابط مالی زوجین
۴	مقدمه
۵	بخش اول: ماهیت و اعتبار قاعده «المؤمنون عند شروطهم»
۵	گفتار اول: ماهیت قاعده
۵	بند اول: معنای لغوی
۵	بند دوم: معنای اصطلاحی
۸	گفتار دوم: ادله اعتبار قاعده
۸	بند اول: قرآن
۹	بند دوم: روایات
۹	بند سوم: سیره عقلا
۱۱	بخش دوم: شرایط و آثار جریان قاعده
۱۱	گفتار اول: شرایط جریان قاعده
۱۱	بند اول: شرط باید مقذور باشد
۱۴	بند دوم: شرط باید به خودی خود جایز باشد
۱۵	بند سوم: شرط باید عقلایی باشد
۱۶	بند چهارم: شرط نباید مخالف کتاب و سنت باشد
۲۱	بند پنجم: شرط نباید با مقتضای عقد منافات داشته باشد
۲۳	بند ششم: شرط نباید مجهول باشد به گونه‌ای که موجب غرر شود
۲۴	بند هفتم: شرط نباید مستلزم محال باشد
۲۵	بند هشتم: شرط باید در ضمن یک عقد باشد
۲۸	بند نهم: شرط باید منجز باشد
۳۱	گفتار دوم: احکام و آثار شرط
۳۱	بند اول: عقودی که تنها جنبه معاوضه دارند
۳۶	بند دوم: عقودی که صرفاً معاوضه نیستند
۳۹	بخش سوم: کاربرد قاعده در روابط مالی زوجین
۳۹	گفتار اول: کاربرد قاعده در شروط راجع به نفقه
۳۹	بند اول: کاربرد قاعده در شرط مسکن
۴۳	بند دوم: کاربرد قاعده در شرط تعیین نفقه
۴۷	بند سوم: کاربرد قاعده در شرط تنصیف اموال
۵۰	گفتار دوم: کاربرد قاعده در شروط راجع به مهر
۵۰	بند اول: شرط خیار در مهر
۵۲	بند دوم: شرط استطاعت یا مطالبه
۵۶	بند سوم: حق حبس

فهرست تفصیلی

فصل دوم: کاربرد قاعده « نفی عسرو حرج » در روابط مالی زوجین

۶۶	مقدمه
۶۷	بخش اول: ماهیت و اعتبار قاعده
۶۷	گفتار اول: معرفی قاعده
۶۷	بند اول: معنای لغوی
۶۸	بند دوم: معنای اصطلاحی
۶۹	گفتار دوم: ادله اعتبار قاعده
۶۹	بند اول: قرآن
۷۲	بند دوم: سنت
۷۵	بند سوم: اجماع
۷۵	بند چهارم: سیره عقلا
۷۶	گفتار سوم: شرایط جریان قاعده
۷۶	بند اول: عسرو حرج شخصی ملاک است
۷۹	بند دوم: معیارهای تشخیص موقعیت حرجی
۷۹	الف: مراتب عسرو حرج
۸۲	ب: شدائد مادی و شدائد معنوی
۸۴	بند سوم: نظریه عزیمت
۹۰	بخش دوم: کاربرد قاعده « نفی عسرو حرج » در روابط مالی زوجین
۹۰	گفتار اول: عسرو حرج در پرداخت مهریه
۹۰	بند اول: بررسی جنبه اخلاقی و تکلیفی عدم اداء دین
۹۵	بند دوم: بررسی حق مطالبه مهر از معسر
۹۶	بند سوم: طرق اثبات اعسار
۱۰۲	بند چهارم: احکام مدیون مدعی اعسار
۱۰۳	الف: مشروعیت حبس مدیون
۱۰۸	ب: فروش اموال
۱۱۱	ج: اجبار مدیون به کار
۱۱۴	د: پرداخت دین از محل وجوهات شرعی
۱۱۷	گفتار دوم: نقش قاعده « نفی عسرو حرج » در نفقه
۱۱۷	بند اول: اعتبار شرط کفایت عرفی در عقد ازدواج
۱۲۲	بند دوم: حقوق و وظایف زوجین در قبال نفقه
	فصل سوم: کاربرد قاعده « بطلان کل عقد بتعذر الوفاء بمضمونه » در مهریه
۱۲۹	مقدمه
۱۳۰	گفتار اول: مفهوم قاعده
۱۳۰	بند اول: معانی واژه‌ها

فهرست تفصیلی

۱۳۱	بند دوم: معنای اجمالی قاعده
۱۳۲	گفتار دوم: ادله اثبات قاعده
۱۳۳	بند اول: لزوم غرر در صورت عدم قدرت بر تسلیم
۱۳۳	الف: حدیث نهی از غرر، اعتبار و دلالت آن
۱۳۵	ب: دیدگاه‌های فقها درباره استدلال به حدیث
۱۳۸	ج: دیدگاه حقوق‌دانان
۱۴۱	بند دوم: لزوم اجتماع نقیضین
۱۴۴	بند سوم: بنای عقلا
۱۴۴	گفتار سوم: تطبیق قاعده با موضوع مهر
۱۴۴	بند اول: جریان غرر در عقد نکاح
۱۴۶	بند دوم: مهر گزاف مقدورالتسلیم نیست
۱۴۷	نتایج و پیشنهادات
۱۵۰	فهرست منابع

مقدمه

مقدمه مشتمل است بر بیان موضوع رساله و اهمیت آن ضمن آنکه مروری اجمالی بر سابقه و انگیزه انتخاب موضوع، سؤال‌ها و روش تحقیق خواهیم داشت.

۱- بیان موضوع و اهمیت آن

در میان ادیان مختلف الهی، تنها دینی که کامل‌ترین شریعت را برای زندگی انسان ارائه نموده است، اسلام است. جزئی‌ترین حوادث و مسائل مورد توجه قرار گرفته و طرز رفتار انسان در آن حوادث مورد ارزیابی و امعان نظر است یا از قواعد و اصول کلی می‌توان راه حل آن‌ها را پیدا کرد. در این میان بیشترین توجه به تعاملات اجتماعی انسان معطوف شده است به طوری که در عقاید اسلامی، حقوق الهی مورد عفو و تسامح قرار می‌گیرند اما حق الناس باید بادقت و وسواس رعایت گردد. مهم‌ترین و اولین رابطه اجتماعی هر کس با خانواده و خصوصاً با همسر می‌باشد. طرز رفتار زوجین نسبت به هم و حقوق و وظایف هر یک نسبت به دیگری دارای احکام دقیق است. رابطه بین زوجین از نظر عاطفی، روان‌شناختی، اقتصادی و جنبه‌های دیگر مورد بررسی قرار گرفته است. در این رساله رابطه مالی زوجین مورد بررسی قرار گرفته است.

ارتباط مالی زوجین ما را به نهادهای مهریه و نفقه سوق می‌دهد. دلیل من برای انتخاب این موضوع، اهمیت آن و ناآگاهی عمومی نسبت به نگرش اسلامی در این قلمرو است. این ناآگاهی آثار سوء بسیاری در جامعه برجای گذاشته است. درک غلط از ماهیت مهر هم توسط زنان و هم مردان موجب مفاسد و مشکلات بزرگی شده است. مهریه‌های سنگین مانع بزرگی بر سر راه ازدواج است. جوانان اجتماع ما در برخورد با این پدیده شوم، یا از ازدواج منصرف می‌شوند، یا با عقد ازدواج قصد اداء این دین را ندارند و فقط در ظاهر آن را می‌پذیرند. و یا تمکن مالی ندارند که بتوانند پردازند و یا تمکن مالی دارند و چنین مهریه‌هایی را می‌پذیرند. هر چهار صورت مذکور مفاسد و آفات بسیاری دارد. لحاظ مهر به عنوان یک محل درآمد و یک پشتوانه مالی باعث ایجاد مشکلات خانوادگی زیادی می‌شود و این‌ها همه ناشی از عدم شناخت ماهیت مهر در اسلام است.

درباره نفقه نیز اطلاع و آگاهی عمومی بهتر از این نیست. درباره استحقاق زن نسبت به نفقه در شرایط مختلف زندگی سؤالات زیادی مطرح است. گاهی تحمل شرایط به ناحق سخت زندگی و تصور عامیانه درباره اینکه اسلام چنین خواسته است باعث بدبینی و دلسردی نسبت به احکام دین می‌شود.

از طرف دیگر به خاطر جدید و بدون سابقه بودن بسیاری از پدیده‌های قرن حاضر، نمی‌توان حکم مسائل جدید را مستقیماً از منابع فقه بدست آورد، بلکه باید از قواعد کلی و عام ثابت در قرآن

و سنت استفاده نمود و این مسائل جدید را با آنها انطباق داد. به همین دلیل بحث از قواعد فقهی و بازنگری در آنها بسیار مهم و پرفایده است. ادعای ما این است که قوانین اسلام مترقی و عادلانه و مبتنی بر افکار بدیع و روشن بینانه است. خاصه درباره حقوق زنان، اسلام مقدم بر همه تمدن‌ها، حق رأی و استقلال مالی زنان را به رسمیت شناخته است. تنها نیاز به بررسی دوباره قواعد کلی است تا بتوان حکم تمامی مسائل جدید امروزی را نیز از آنها بدست آورد.

۲- سؤال‌های تحقیق

الف: قاعده «المؤمنون عند شروطهم» تحت چه شرایطی جریان می‌یابد و در روابط مالی بین زن و شوهر چه کاربردهایی پیدا می‌کند؟

ب: قاعده «نفی عسرو حرج» در چه شرایطی کاربرد پیدا می‌کند و در روابط مالی زن و شوهر چه نتایجی از آن حاصل می‌شود؟

ج: از قاعده «بطلان کل عقد بتعذر الوفاء بمضمونه» درباره مهرهای گزاف چه نتیجه‌ای بدست می‌آید؟

۳- فرضیه تحقیق

الف: قاعده «المؤمنون عند شروطهم» در روابط مالی بین زن و شوهر کاربردهای زیادی پیدا می‌کند و می‌توان با استفاده از این قاعده برای مشکل مهرهای گزاف راه‌حلی‌هایی یافت.

ب: قاعده «نفی عسرو حرج» حق مطالبه مهر از مرد معسر و حبس او را تا پایان اعسار به تأخیر می‌اندازد. و درباره نفقه نیز کاربرد دارد.

ج: قاعده «بطلان کل عقد بتعذر الوفاء بمضمونه» بطلان مهرهای گزاف و سنگین را که مرد قدرت پرداخت آن را ندارد به اثبات می‌رساند.

۴- اهداف و ضرورت پژوهش

هدف این تحقیق شناخت صحیح حقوق و وظایف اقتصادی زوجین نسبت به یکدیگر است. تحقیق‌هایی از این دست می‌تواند راه‌گشای پرکردن خلأهای قانونی در این رابطه باشد.

شناخت دقیق و اجرای درست قوانین فقهی بخصوص در نظام مستحکم خانواده، تصور باطل ناکارآمدی و ناتوانی حکومت اسلامی در اداره کشور را دفع می‌کند. در مقابل، معرفی نشدن و اجرا نشدن این قوانین، فکر جدایی دین از سیاست را تقویت می‌کند. فکری که امام خمینی (ره) در تداوم راه روشن شهید مدرس علم مبارزه با آن را بر دوش کشید.

از آنجا که خانواده اولین و بنیادی‌ترین نهاد اجتماعی است که انسان‌سازی را برعهده دارد، اگر بتوان با ایجاد شناخت صحیح حقوق زوجین نسبت به یکدیگر، عدالت و اخلاق اسلامی را در جامعه

ترویج کرد، این امر اثری مستقیم در ساختن جامعه‌ای سالم دارد.

۵- پیشینه پژوهش

موضوع روابط مالی زوجین و موضوع قواعد فقهیه هر یک به طور جداگانه موضوع رساله‌ها و مقالات بسیاری بوده‌اند. در رساله‌های متعددی، مهریه و نفقه مورد مطالعه تطبیقی قرار گرفته‌اند. قاعده «نفی عسرو حرج» نیز گاه به طور مستقل و گاه در رابطه با موضوعاتی مانند روابط موجر و مستأجر و یا طلاق موضوع رساله‌هایی بوده است اما در خصوص روابط مالی زوجین براساس قواعد فقهی و کاربرد قواعد مزبور در این زمینه تاکنون تحقیق جامعی انجام نشده است.

در این زمینه از کتب فقهی بسیاری مانند جواهرالکلام و کتاب‌البیع امام خمینی و مکاسب شیخ انصاری استفاده خواهد شد. هم‌چنین از کتب حقوقی مانند حقوق مدنی دکتر امامی و قواعد عمومی قراردادها دکتر کاتوزیان و حقوق خانواده دکتر صفایی استفاده خواهد شد.

۶- روش پژوهش

روش تحقیق در این رساله، روش توصیفی-تحلیلی و از نوع درون‌دینی و از طریق روش جمع‌آوری و استفاده از منابع کتابخانه‌ای است. در مواردی هم به ضرورت از روش تطبیق و مقایسه استفاده خواهد شد.

۷- ساماندهی پژوهش

این رساله ضمن سه فصل به شرح زیر تنظیم می‌گردد.

در فصل اول، قاعده «المؤمنون عند شروطهم» مورد تحقیق و بررسی قرار می‌گیرد. ابتدا معنای قاعده و سپس مدارک اثبات قاعده بررسی می‌گردد و سپس شرایط جریان قاعده مورد مطالعه قرار می‌گیرد و در پایان پس از شناخت نسبتاً دقیقی که بدست می‌آید، کاربرد قاعده در مهریه و نفقه مورد بررسی قرار می‌گیرد.

در فصل دوم، قاعده «نفی عسرو حرج» مورد تحقیق و بررسی قرار می‌گیرد و مانند قاعده قبلی ابتدا معنای اجمالی و مدارک قاعده و سپس شرایط جریان قاعده و در آخر کاربرد قاعده در مهر و نفقه مورد مطالعه قرار می‌گیرد.

و در فصل سوم نیز قاعده «بطلان کل عقد بتعدر الوفاء بمضمونه» مورد مطالعه قرار می‌گیرد و پس از بررسی معنای اجمالی قاعده و ادله و مدارک اعتبار آن به موضوع کاربرد قاعده درباره مهر پرداخته می‌شود.

سعی بر این است که در تمامی سه فصل هم نظریات فقها و هم حقوق‌دانان مورد مطالعه قرار گیرد و در بین فقها در این رساله نظریه امام خمینی (ره) از اهمیت و جایگاه ویژه‌ای برخوردار است.

فصل اول
کاربرد قاعده «المؤمنون عند شروطهم» در
روابط مالی زوجین

الف: درباره قاعده فقهی

قواعد فقهی احکام کلی فرعی هستند که بر موارد جزئی بسیاری در ابواب مختلف فقه تطبیق می‌کنند. در واقع قواعد فقهی بنفسه احکام فقهی هستند و خود مطلوب و هدف مطالعات مجتهد به‌شمار می‌آیند. برخلاف قواعد اصولی که تنها در طریق استنباط به کار می‌آیند اما خود احکام فقهی نیستند. همانطور که امام خمینی (ره) در انوارالهدایه اشاره نموده است،^۱ نتیجه مسائل اصولی مطلوب است نه نفس آن، اما در قواعد فقهی، مصادیق و موارد تطبیق مطلوب است. باتوجه به اینکه هر زمانی پدیده‌ها و مسائل جدیدی را پیش روی مردم و مجتهدین قرار می‌دهد، یافتن احکام مسائل و حوادث جدید ضروری و اجتناب‌ناپذیر است و قواعد فقهی در این زمینه نقش اساسی دارند زیرا احکامی کلی و عام هستند که در مسائل و پدیده‌های امروزی مصداق پیدا می‌کنند و همین مطلب انگیزه مطالعه درباره قواعد فقهی را فراهم می‌نماید.

ب: درباره سه قاعده مورد بحث

نوع زندگی امروزی و اشتغال به کار و فعالیت زنان هم‌پای مردان باعث می‌شود در هنگام ازدواج این تردید بوجود آید که آیا شریک زندگی شرایط مطلوب را برای همسرش فراهم خواهد نمود؟ آیا مرد با اشتغال به کار زن مخالفت نخواهد نمود؟ آیا هزینه‌های تحصیل او را متقبل خواهد شد؟ آیا در صورت اقتضاء شغل مرد، زن او را در مأموریت‌های طولانی همراهی خواهد نمود؟ و ...

قاعده المؤمنون عند شروطهم پاسخ این سؤالات را فراهم می‌نماید و با تطبیق بر شرایط روز، حکم مسائل جدید را بدست می‌دهد.

در توجیه بحث از قاعده عسرو حرج نیاز به بحث طولانی نیست زیرا ناگفته پیداست که این قاعده در شرایط امروز بسیار کاربرد دارد. مسئله بغرنج جامعه امروز ایران در موضوع خانواده، تعیین مهریه‌های گزاف و بعضاً مطالبه تأمین تجملات زندگی توسط زن می‌باشد این قاعده راه‌حل‌های نهایی برای حل معضل مهر و نفقه‌های نامتعارف را بدست می‌دهد. قاعده سوم قاعده «بطلان کل عقد بتعذر الوفاء بمضمونه» قرار داده شده است. باتوجه به شمول این قاعده نسبت به مهرهای گزاف امید است بتوان بطلان مهرهای نامتعارف را با آن ثابت نمود و این خود یک راه‌حل مهم برای مشکلات خانوادگی است که دامن‌گیر

۱ - امام خمینی، انوارالهدایه، ۱۴۱۵ ق، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، تهران، ج ۱، ص ۴۵.